

ДІЛОВА АКТИВНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: РІВНІ ТА ОСНОВНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ

ã Кіндрацька Г. І., Кулиняк Ю. І., 2017

У статті досліджено теоретичні основи і прикладні проблеми забезпечення економічного розвитку українських підприємств. Обґрунтовано систему показників оцінювання ділової активності на таких рівнях: підприємство, ринок, сектор економіки, національна економіка. Проведено порівняльний аналіз за 2009–2016 рр. динаміки обсягів реалізованої продукції, активів і чистого прибутку підприємств машинобудування, промисловості та економіки України загалом. Досліджено співвідношення темпів зростання загальних показників господарської діяльності українських підприємств та причини їхніх відхилень від оптимального співвідношення. Визначено основні фактори впливу на економічну динаміку розвитку українських підприємств.

Ключові слова: ділова активність, економічна динаміка, «золоте правило економіки», машинобудування, промисловість, національна економіка.

H. Kindratska, Y. Kulyniak

Lviv Polytechnic National University,
Accounting and Analysis Department

BUSINESS ACTIVITY OF UKRAINIAN ENTERPRISES: LEVELS AND MAIN FACTORS OF INFLUENCE

ã Kindratska H., Kulyniak Y., 2017

Stability of operation and development of enterprises to a large extent is due to their business activity, which depends on the breadth of markets for product sales, business reputation, level of resource efficiency, active innovation policy, etc. The quality and correctness of its analysis play a decisive role in making decisions on increasing business activity; accordingly, the relevance of improving its methodology is increasing.

Business activity research is carried out at the rates of growth of such general indicators of economic activity: the volume of assets (amount of capital invested in the activity of the enterprise), the volume of sold products (goods, works, services), net profit. One of the indicators of business activity of enterprises is a certain tendency to increase the general indicators of their economic activity. Thus, a steady trend towards an increase in the rates indicates a high level of business activity; unstable dynamics of the rates – average level; steady negative tendency to decrease the rates – low level. It is advisable to analyze such business activity not only for a certain enterprise, but also for Ukraine's economy, its sectors or activities.

Analysis of growth rates of the volume of sold products (goods, works, services), assets and net profit showed that trends of these indicators for 2009–2016 coincide for the economy of Ukraine, one of its most important sectors – industry and mechanical engineering as an industry. It is established that dynamics of such general indicators has a wave-like character: the decline in 2009, the growth in 2010–2011, the decline in 2012–2014 and the gradual growth since 2015.

Dynamics research of the volume of sold products (goods, works, services) and assets showed that one of the reasons for the low growth rates of sales is the accumulation of

technological backwardness and outdated production capacity (over the last 15 years, the level of fixed assets has increased from 43,7 % in 2001 to 83,5 % in 2015).

Analysis of financial results of enterprises showed a negative tendency, in particular, the number of unprofitable enterprises is decreasing, but their amount of losses significantly exceeds the profits of profitable enterprises (by the results of 2015 – by 2.1 times, and in 2014 – almost 4 times).

Research of the ratio of growth rates for general indicators of economic activity of Ukrainian enterprises made it possible to determine fluctuations in the level of business activity during 2009–2015 and the reasons for deviations from the optimal ratio. It can be noted that level of business activity both for Ukrainian economy and machine building can be considered lower than average, and for industry – the average.

Key words: business activity, economic dynamics, «golden rule of the economy», machine building, industry, national economy.

Постановка проблеми

В умовах гібридної війни, яка призвела до втрати контролю над п'ятою частиною економічного потенціалу України, мобілізації ресурсів на оборонні потреби тощо, відбулися суттєві деформації вітчизняного товарного ринку, занепад основних виробництв та зниження здатності підприємств протидіяти внутрішнім і зовнішнім викликам. Результатом їхнього впливу є втрачені можливості економічного зростання. За прогнозом Міжнародного валютного фонду, у 2016–2017 рр. можливе незначне зростання валового внутрішнього продукту України на 1,5–2,5 %, однак його рівень нижчий від середньосвітового зростання: 3,2 % – у 2016 р. і 3,5 % – у 2017 р. [1]. На думку експертів, «з такими прогнозними темпами економічного зростання знадобиться не менше 20 років для досягнення обсягу валового внутрішнього продукту рівня 2008 р. у доларовому еквіваленті (за умов збереження курсового еквіваленту гривні до долара рівня 2016 р.)» [2]. Тому визначення стримуючих факторів та дослідження їхнього впливу на динаміку економічного розвитку є актуальною проблемою і вимагає подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідження динаміки та інтенсивності економічного розвитку, швидкості розширення масштабів діяльності підприємства тісно пов'язані з поняттям «ділова активність», яке розглядають на таких рівнях: підприємство, ринок, сектор економіки, національна економіка загалом. Науковці активно досліджують проблеми управління діловою активністю в кризових умовах ведення бізнесу [3], оцінювання розвитку підприємства [4, 5, 6], забезпечення сталого розвитку підприємства [7] тощо.

Огляд позицій науковців щодо трактування ділової активності підприємства та її оцінювання показав, що розрізняють здебільшого теоретичний і прикладний підходи. Теоретики пропонують ділову активність підприємства ототожнювати з загальними зусиллями підприємства у різних функціональних сферах його діяльності, які спрямовані на забезпечення динамічності розвитку і досягнення сформульованих цілей. Згідно з прикладним підходом, основним критерієм ділової активності підприємства є позитивна динаміка загальних показників господарської діяльності: обсяг капіталу, інвестованого в діяльність підприємства (обсяг активів), обсяг доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), прибуток [8]. Іноді в цю систему пропонують включити темпи зростання чи приросту власного капіталу. За результатами аналізу таких загальних показників оцінюють тенденції розвитку підприємства, зіставляють темпи зміни показників за декілька періодів, а їх зростання в динаміці оцінюють як позитивну тенденцію. Не менш важливим є дотримання певних співвідношень темпів зростання показників [9].

Аналіз індикаторів ділової активності на макрорівні забезпечує відстеження циклічної динаміки економічних процесів. Водночас зіставлення динаміки загальних показників господарської діяльності аналізованого підприємства і середньогалузевої дає можливість оцінити їх як високі, середні чи низькі (наприклад, у розробленій фахівцями Бостонської консалтингової групи матриці «зростання – частка ринку», темпи приросту вважають високими, якщо вони вищі за середньогалузеві).

Постановка цілей

Дослідження теоретичних основ і прикладних проблем забезпечення економічного зростання українських підприємств зумовлює постановку таких цілей:

- 1) обґрунтувати систему показників оцінювання ділової активності підприємств певного виду діяльності, промисловості, національної економіки;
- 2) провести порівняльний аналіз динаміки обсягів реалізованої продукції, активів і чистого прибутку підприємств машинобудування, промисловості та економіки України загалом;
- 3) оцінити співвідношення темпів зростання загальних показників господарської діяльності українських підприємств та причини відхилень від оптимального співвідношення;
- 4) визначити основні фактори впливу на економічну динаміку розвитку українських підприємств.

Виклад основного матеріалу

Дослідження ділової активності – один з важливих напрямів аналізу фінансового стану підприємства, який дає можливість не лише пристосовуватися до змін на ринку, а й активно реагувати та впливати на нього. За результатами аналізу ділової активності підприємства визначають її рівень: високий, середній, низький. Основні характеристики рівнів ділової активності наведено на рис. 1.

Як видно з рис. 1, дослідження динамічності розвитку підприємства проводять за тенденцією зміни темпових показників, до яких належать: вартість активів (обсяг капіталу, інвестованого в діяльність підприємства), обсяг реалізованої продукції, чистий прибуток. Одним із важливих індикаторів рівня ділової активності є: стійка тенденція до зростання темпових показників, що вказує на високий рівень ділової активності; нестійка динаміка темпових показників – середній рівень; стійка негативна тенденція до зниження темпових показників – низький рівень.

Рівень ділової активності	Високий	<ul style="list-style-type: none">- стійкий фінансовий стан- активна інвестиційна та інноваційна політика підприємства- стійка тенденція до зростання темпових показників- підвищення рівня ефективності використання ресурсів
	Середній	<ul style="list-style-type: none">- нестійкий фінансовий стан- епізодичне здійснення інвестиційної та інноваційної діяльності- нестійка динаміка темпових показників- суттєве зниження значень показників ефективності використання ресурсів
	Низький	<ul style="list-style-type: none">- кризовий фінансовий стан- відсутність інноваційної діяльності- стійка негативна тенденція до зниження темпових показників- неефективне використання ресурсів.

Рис. 1. Характеристика динамічності розвитку підприємства

Примітка: удосконалено авторами на основі [10].

Такий аналіз ділової активності, на нашу думку, доцільно проводити не лише для певного підприємства, а й на різних рівнях економіки України. Проведемо порівняльний аналіз динаміки загальних показників для національної економіки, промисловості як сектору економіки, машинобудування як галузі промисловості. Такі об'єкти вибрано не випадково. Машинобудування належить до найважливіших галузей економіки України, створює попит на продукцію суміжних галузей і є сферою застосування наукових досягнень. Водночас машинобудування є технологічно відсталим, інституційно нерозвинутим, вразливим до зміни кон'юнктури на світовому ринку. Частка машинобудування у загальній структурі промислового виробництва постійно скорочується: якщо напередодні незалежності частка машинобудування у промисловості була на рівні 30 %, у 2012 р. – приблизно 11 %, то у 2016 р. впала до менше ніж 6 % [11].

Проаналізуємо динаміку обсягу реалізованої продукції, зважаючи на те, що частина науковців [12] надають цьому показнику особливого значення, ототожнюючи темпи економічного зростання з темпами зростання цього показника (рис. 2).

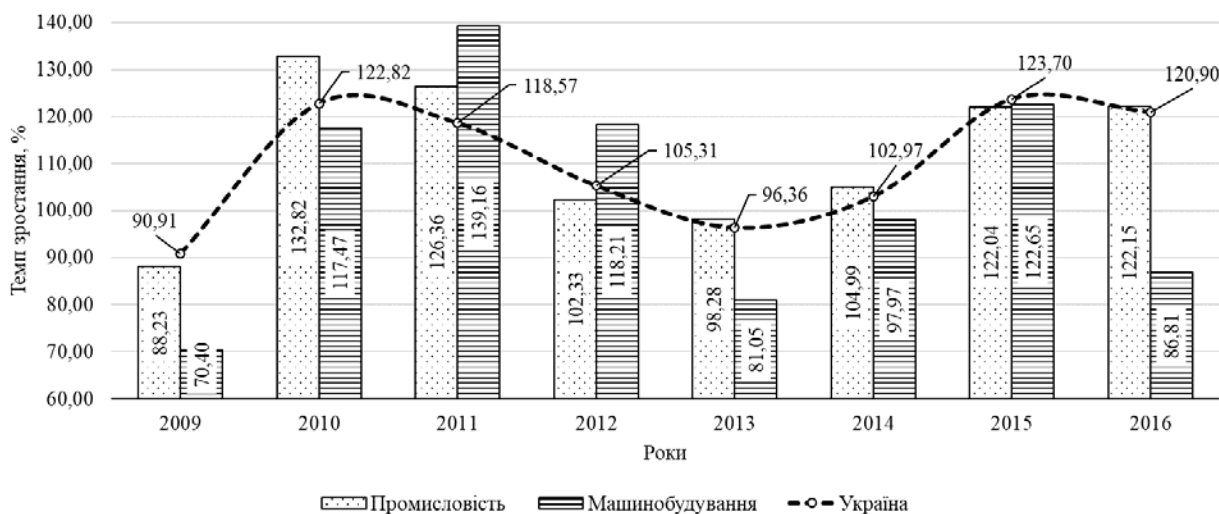

Рис. 2. Динаміка обсягів реалізованої продукції підприємств України (% до попереднього року)
Джерело: Державна служба статистики України [13], власні розрахунки

Обсяг реалізованої продукції підприємств України у 2016 р. порівняно з 2015 р. зріс, при цьому найвищий темп приросту зафіксований у промисловості (22,15 %). У 2013 р. спостерігається сповільнення темпів приросту реалізації продукції, хоча протягом 2009–2016 рр. середній темп зростання за цим показником перевищував 100 % та становив для економіки України, промисловості та машинобудування відповідно 109,51 %, 111,16 % та 101,76 %.

Така тенденція зумовлена поступовим відновленням економічного зростання. Реальний приріст ВВП у 2016 р. перевищив офіційні прогнози й становив 2,3 % порівняно з 2015 р. Це відбулося за рахунок зростання більшості видів економічної діяльності. За попередніми оцінками, у I кварталі 2017 р. реальне зростання ВВП становило 2,5 %, а у II кварталі – 2,4 %. Лідери відновлення економічного зростання у 2016 р.: будівництво (+16,3 %); сільське, лісове та рибне господарство (+6,0 %); інформація та телекомунікація (+4,6 %); операції з нерухомим майном та діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (по +4,2 % відповідно) [13].

Одним з факторів зростання обсягів реалізованої продукції є активізація зовнішньо-економічної діяльності. Темпи зростання експорту товарів і послуг у IV кварталі 2016 р. становили +9,7 % до відповідного періоду 2015 р., а його падіння в цілому за рік дорівнювало -1,6 %, що майже на порядок менше, ніж у попередньому році (-13,2 %). Зниження експорту товарів і послуг у I кварталі 2017 р. на 0,4 % на порядок нижче відповідного рівня падіння (-4,1%) у I кварталі 2016 р. [14].

За результатами аналізу темпів зростання середньорічної вартості активів підприємств України протягом 2009–2016 рр. встановлено, що щорічні темпи перевищували 100 %, як в промисловості, машинобудуванні, так і в економіці України загалом (рис. 3).

Найвищий середній темп зростання активів за 2009-2016 рр. зафіксовано в економіці України – 115,41 %, при цьому в промисловості та машинобудуванні він становить відповідно 114,70 % та 103,56 %. Незважаючи на зростання середньорічної вартості активів підприємств України, можна відзначити недоліки структури активів та технічного стану деяких їх видів. Наприклад, технологічна відсталість та застарілість засобів виробництва (за останні 15 років рівень зношування основних засобів зріс майже вдвічі – із 43,7 % у 2001 р. до 83,5 % у 2015 р.) [14].

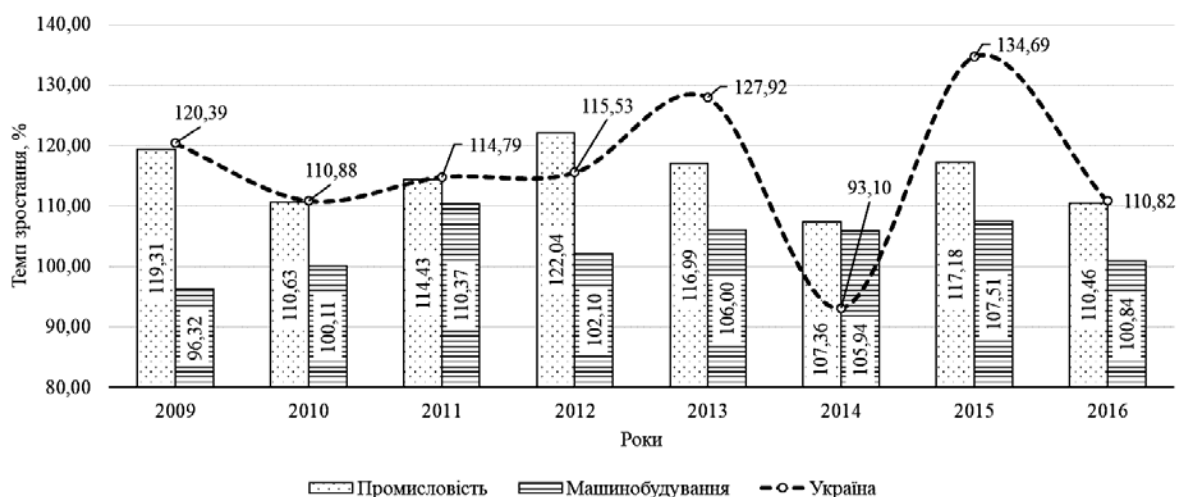

Рис. 3. Динаміка середньорічної вартості активів підприємств України (до попереднього року)

Джерело: Державна служба статистики України [13], власні розрахунки.

Загалом темпи зростання середньорічної вартості активів підприємств України зростали протягом 2009–2016 рр., хоча в окремі роки їхня вартість зменшувалася порівняно з попереднім роком (наприклад, в економіці України у 2014 р. на 6,9 %, а в машинобудуванні у 2009 р. – на 3,68 %).

Незважаючи на певні зусилля активізувати діяльність, суб'єкти господарювання переживають тривалу кризу збитковості. За два роки після початку агресії сумарні обсяги чистих збитків підприємств становили майже 1 трлн грн [2], що відображає кризу ефективності та конкурентності діяльності підприємств, посилення процесів тінізації доходів (рис. 4).

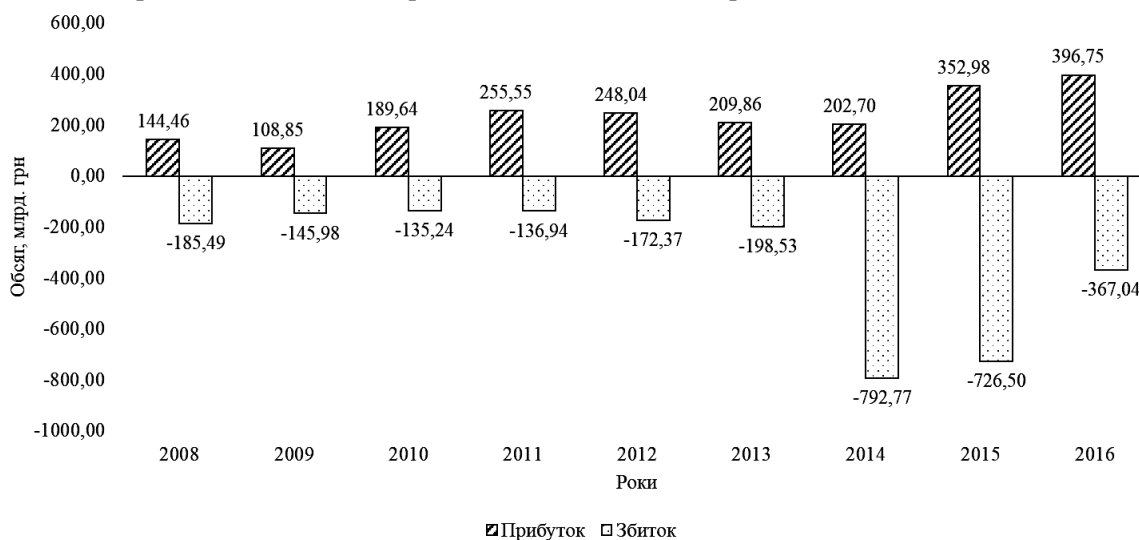

Рис. 4. Динаміка прибутку (збитку) підприємств України

Джерело: Державна служба статистики України [13], власні розрахунки.

Тривожною тенденцією є те, що при зменшенні кількості підприємств, що отримують збитки, їх вартісні обсяги істотно перевищують величину прибутків прибуткових підприємств (за підсумками 2015 р. – у 2,1 разу, а у 2014 р. – майже у 4 рази). Збитковість набула тотального характеру, і, за винятком сільського господарства, підприємства інших видів економічної діяльності завершили 2015 р. з чистими збитками, наприклад, збитки у промисловості України становили 186 млрд грн [2].

Проте відбувається зменшення збитковості підприємств України, наприклад, у 2016 р. чистий фінансовий результат (сальдо) загалом по економіці становив 29,71 млрд грн прибутку (у 2015 р. –

373,5 млрд грн збитку) внаслідок скорочення збитків підприємств (з 726,5 млрд грн у 2015 р. до 367,04 млрд грн у 2016 р.). Негативне сальдо фінансових результатів промислових підприємств знизилось у 6,5 разу, у будівництві – в 2,5 разу [14].

На такі економічні тенденції впливають зменшення реальних доходів населення та зниження рівня його купівельної спроможності, скорочення економічного зростання основних зовнішніх торговельних партнерів та зниження зовнішнього попиту, погіршення фінансових результатів діяльності підприємств та спад кредитної активності. Одним із найважливіших факторів є розрив міжрегіональних зв'язків унаслідок анексії АР Крим та військові дії на сході України.

Проаналізувавши динаміку темпів зростання загальних показників як одного з індикаторів рівня ділової активності підприємств машинобудування, промисловості та всієї економіки України встановлено для деяких років стійку тенденцію до зростання темпових показників (табл. 1).

За результатами оцінювання зростання та скорочення загальних показників господарської діяльності підприємств України можна встановити певну відповідність рівня ділової активності в межах економіки України, промисловості та машинобудування, хоча такий висновок потребує подальших досліджень. Зокрема аналіз ділової активності підприємства передбачає не лише дослідження динаміки загальних показників господарської діяльності, а й співвідношення між темпами їхньої зміни (зростання).

Оптимальним вважають таке співвідношення темпів зростання загальних показників господарської діяльності підприємства:

$$T_{Пч}^3 > T_{ОРП}^3 > T_{\bar{A}}^3 > 100\% , \quad (1)$$

де $T_{Пч}^3$ – темп зростання чистого прибутку; $T_{ОРП}^3$ – темп зростання обсягу реалізованої продукції; $T_{\bar{A}}^3$ – темп зростання середньої вартості активів.

Таблиця 1

Оцінка темпів зростання (+) та темпів скорочення (-) загальних показників господарської діяльності підприємств України за 2009–2016 рр.

Показники	Роки							
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Економіка України								
Зростання обсягу реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	-	+	+	+	-	+	+	-
Зростання середньорічної вартості активів	+	+	+	+	+	-	+	+
Зростання чистого прибутку	-	+	+	-	-	-	+	+
Рівень ділової активності підприємств України	Н	В	В	С	Н	Н	В	С
Промисловість								
Зростання обсягу реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	-	+	+	+	-	+	+	+
Зростання середньорічної вартості активів	+	+	+	+	+	+	+	+
Зростання чистого прибутку	-	+	+	-	-	-	+	+
Рівень ділової активності промислових підприємств України	Н	В	В	С	Н	Н	В	В
Машинобудування								
Зростання обсягу реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	-	+	+	+	-	-	+	-
Зростання середньорічної вартості активів	-	+	+	+	+	+	+	+
Зростання чистого прибутку	+	+	+	-	-	+	+	-
Рівень ділової активності машинобудівних підприємств України	Н	В	В	С	Н	С	В	Н

Примітка. В – високий рівень ділової активності; С – середній рівень, нестійка динаміка темпових показників; Н – низький рівень, стійка негативна тенденція до зниження темпових показників.

Іноді застосовують модифіковане співвідношення темпів зростання загальних показників господарської діяльності підприємства, яке має вигляд:

$$T_{Пч}^3 > T_{ОРП}^3 > T_{БК}^3 > T_A^3 > 100\% , \quad (2)$$

де $T_{БК}^3$ – темп зростання власного капіталу, інвестованого в активи підприємства.

Застосуємо вказане співвідношення для оцінювання загального рівня розвитку підприємств у межах економіки України, промисловості та машинобудування, зазначивши, що чим вищі темпи зростання обсягів реалізованої продукції і чистого прибутку, то перспективнішим є вкладання додаткового капіталу в активи підприємств. В аналізі господарської діяльності конкретного підприємства це співвідношення називають «золотим правилом економіки підприємства», або економічною нормаллю і трактують як бажане співвідношення між темповими значеннями основних абсолютних показників ділової активності підприємства.

Під час оцінювання деяких нерівностей можна виявити певні причинно-наслідкові зв'язки, що характеризують загальний рівень динамічності розвитку підприємств України чи окремої галузі: нерівність $T_A^3 > 100\%$ показує, що економічний потенціал підприємств поліпшується, масштаби діяльності зростають; нерівність $T_{БК}^3 > T_A^3$ свідчить про те, що темпи зростання власного капіталу вищі за темпи зростання економічного потенціалу, тобто зростає рівень фінансової стійкості підприємства; нерівність $T_{ОРП}^3 > T_{БК}^3$ означає, що темпи зростання обсягів реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) вищі за темпи зростання власного капіталу, тобто на кожен гривню вкладеного власного капіталу підприємство отримує більше, ніж одну гривню віддачі; нерівність $T_{Пч}^3 > T_{ОРП}^3$ вказує на те, що темпи зростання чистого прибутку перевищують темпи зростання обсягів реалізованої продукції та темпи зростання економічного потенціалу. Для забезпечення такого співвідношення витрати виробництва повинні зменшуватися, а активи (майно) підприємства використовуватися ефективніше.

Результати оцінювання співвідношень темпів зростання між основними економічними показниками підприємств України за 2009–2016 рр. наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Оцінка співвідношення темпів зростання загальних показників господарської діяльності підприємств України за 2009–2016 рр. (% до попереднього року)

Роки	$T_{Пч}^3 > T_{ОРП}^3$	+/-	$T_{ОРП}^3 > T_{БК}^3$	+/-	$T_{БК}^3 > T_A^3$	+/-	$T_A^3 > 100\%$	+/-	Рівень ділової активності
2009	75,35<90,91	-	90,91<112,76	-	112,76<120,39	-	120,39>100	+	Н
2010	174,22>122,82	+	122,82>109,82	+	109,82<110,88	-	110,88>100	+	С
2011	134,75>118,57	+	118,57>112,71	+	112,71<114,79	-	114,79>100	+	С
2012	97,06<105,31	-	105,31<117,86	-	117,86>115,53	+	115,53>100	+	Н
2013	84,61<96,36	-	96,36<108,56	-	108,56<127,92	-	127,92>100	+	Н
2014	96,59<102,97	-	102,97>76,65	+	76,65<93,10	-	93,10<100	-	Н
2015	174,14>123,70	+	123,70<154,58	-	154,58>134,69	+	134,69>100	+	С
2016	112,40<120,90	-	120,90>104,67	+	104,67<110,82	-	110,82>100	+	С

Примітка. Рівень відповідності (+) та невідповідності (-) співвідношення темпів зростання загальних показників господарської діяльності підприємств вказаному або бажаному співвідношенню.

Як видно з табл. 2, спостерігається стійка тенденція протягом 2009–2016 рр. до нагромадження активів підприємств України та скорочення рівня фінансової стійкості протягом

аналізованих років (тільки у 2012 р. і 2015 р. приріст власного капіталу підприємств перевищував приріст капіталу, інвестованого в активи, відповідно на 2,33 % і 19,89 %) та зниження рівня рентабельності продажу продукції за рахунок випередження темпів зростання обсягу реалізованої продукції над темпами зростання чистого прибутку у 2010-2011 рр. та 2015 р. Порівняння чотирьох пар нерівностей вказує на відсутність ідеального співвідношення між темпами зростання аналізованих показників. Хоча за умови виключення з нерівностей темпів зростання власного капіталу та використання базової моделі (див. формулу 1), у 2010–2011 рр. можна говорити про позитивну тенденцію: темпи зростання обсягу реалізованої продукції випереджатимуть темпи зростання активів у 2010 р. (122,82 % > 110,88 %) і у 2011 р. (118,57 % > 114,79 %). В інші роки зафіксовано нестійке співвідношення темпових показників.

Результати оцінювання співвідношень темпів зростання основних економічних показників промислових підприємств України за 2009–2016 рр. наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Оцінка співвідношення темпів зростання загальних показників господарської діяльності промислових підприємств України за 2009–2016 рр. (% до попереднього року)

Роки	$T_{Пч}^3 > T_{ОРП}^3$	+/-	$T_{ОРП}^3 > T_{ВК}^3$	+/-	$T_{ВК}^3 > T_A^3$	+/-	$T_A^3 > 100\%$	+/-	Рівень ділової активності
2009	60,35<88,23	-	88,23<107,73	-	107,73<119,31	-	119,31>100	+	Н
2010	150,35>132,82	+	132,82>102,09	+	102,09<110,63	-	110,63>100	+	С
2011	164,18>126,36	+	126,36>107,70	+	107,70<114,43	-	114,43>100	+	С
2012	82,19<102,33	-	102,33<135,68	-	135,68>122,04	+	122,04>100	+	Н
2013	95,42<98,28	-	98,28<117,82	-	117,82>116,99	+	116,99>100	+	Н
2014	92,93<104,99	-	104,99>81,50	+	81,50<107,36	-	107,36>100	+	Н
2015	125,74>122,04	+	122,04>82,71	+	82,71<117,18	-	117,18>100	+	С
2016	155,58>122,15	+	122,15>109,51	+	109,51<110,46	-	110,46>100	+	С

Таблиця 4

Оцінка співвідношення темпів зростання загальних показників господарської діяльності машинобудівних підприємств України за 2009–2016 рр. (% до попереднього року)

Роки	$T_{Пч}^3 > T_{ОРП}^3$	+/-	$T_{ОРП}^3 > T_{ВК}^3$	+/-	$T_{ВК}^3 > T_A^3$	+/-	$T_A^3 > 100\%$	+/-	Рівень ділової активності
2009	113,05>70,40	+	70,40<100,25	-	100,25>96,32	+	96,32<100	-	Н
2010	112,18<117,47	-	117,47>90,37	+	90,37<100,11	-	100,11>100	+	С
2011	180,32>139,16	+	139,16>109,51	+	109,51<110,37	-	110,37>100	+	С
2012	95,09<118,21	-	118,21>102,98	+	102,98>102,10	+	102,10>100	+	Н
2013	57,57<81,05	-	81,05<109,30	-	109,30>106,00	+	106,00>100	+	Н
2014	106,18>97,97	+	97,97>66,30	+	66,30<105,94	-	105,94>100	+	Н
2015	169,85>122,65	+	122,65>60,92	+	60,92<107,51	-	107,51>100	+	С
2016	90,94>86,81	-	86,81<113,94	-	113,94>100,84	+	100,84>100	+	Н

Як видно з табл. 3, темп зростання середньорічної вартості активів промислових підприємств протягом досліджуваних років перевищував 100 %, що може вказувати на розширення масштабів діяльності, або зростання вартості майна підприємств. При цьому інші співвідношення між темпами

зростання загальних показників господарської діяльності свідчать про нестійку їх динаміку. Тенденція до зростання рентабельності продажу продукції у промисловості відповідає загальноукраїнському рівню (зростання протягом 2010–2011 рр. та 2015–2016 рр.).

Результати оцінювання співвідношень темпів зростання між основними економічними показниками машинобудівних підприємств України за 2009–2016 рр. наведено в табл. 4.

Таким чином, машинобудівні підприємства демонструють тенденцію до зниження рівня ділової активності, оскільки у 2013 р. різко скоротився обсяг реалізованої продукції та чистого прибутку відповідно на 18,95 % та 42,43 % порівняно з попереднім роком. Підвищити рівень ділової активності вдалося тільки у 2015 р. за рахунок зростання рівня рентабельності продажу продукції машинобудування, пришвидшення оборотності власного капіталу, проте відбулося зростання залежності машинобудівних підприємств від кредитних ресурсів, оскільки розширення майнового потенціалу здійснювалося переважно за рахунок позикового капіталу.

Висновки

1. Одним з індикаторів ділової активності підприємств є певна тенденція зміни загальних показників їхньої господарської діяльності. Система таких показників ділової активності охоплює: обсяг реалізованої продукції, вартість активів і чистий прибуток підприємств, а за потреби – вартість власного капіталу. Стійка тенденція до зростання темпових показників вказує на високий рівень ділової активності; нестійка динаміка темпових показників – на середній рівень; стійка негативна тенденція до зниження темпових показників – на низький рівень.

2. За результатами аналізу динаміки обсягу реалізованої продукції, вартості активів і чистого прибутку господарської діяльності українських підприємств встановлено, що тенденції зміни показників за 2009–2016 рр. співпадають для економіки України, промисловості як одного з найважливіших її секторів, та машинобудування – галузі промисловості. При цьому динаміка загальних показників має хвилеподібний характер: занепад у 2009 р., зростання у 2010–2011 рр., спад протягом 2012–2014 рр. та поступове зростання, починаючи з 2015 р.

3. Аналіз динаміки обсягу реалізованої продукції та активів показав, що однією з причин низьких темпів зростання обсягу реалізованої продукції є накопичення технологічної відсталості та застарілість виробничих потужностей, тому особливо актуальним є оновлення виробничої бази підприємств на новій технологічній основі. В іншому разі відбудеться посилення технологічної неконкурентоспроможності українського промислового сектору в умовах переходу світової економіки на нові технологічні засади розвитку.

4. За результатами аналізу фінансових результатів підприємств встановлено негативну тенденцію, зокрема зменшується кількість збиткових підприємств, але обсяги їх збитків істотно перевищують обсяги прибутків прибуткових підприємств.

5. Дослідження співвідношення темпів зростання загальних показників господарської діяльності українських підприємств дало можливість визначити причини відхилень від оптимального співвідношення та основні шляхи їх подолання.

Перспективи подальших досліджень

З метою аналізу швидкості розширення масштабів діяльності підприємства доцільно не лише проаналізувати економічну динаміку загальних показників господарської діяльності підприємств і співвідношення між ними, а й оцінити та спрогнозувати допустимі і економічно доцільні темпи зростання показників, адже досягнення надто високих темпів за короткий період призводить до обмеженої здатності генерувати нові ідеї, впроваджувати інновації, набувати конкурентних переваг (так званий стан «збіднюючого зростання»), а вимушено низькі темпи розвитку підприємства знижують його інвестиційну привабливість, ділову активність, вартість тощо.

1. *World economic outlook: April 2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/01/pdf/text.pdf>* 2. *Економічна безпека України в умовах гібридної агресії: аналіт. доп. / Я. Б. Базилюк, С. В. Давиденко, Д. Ю. Веніковський та ін. – К.: НІСД, 2017. – 84 с.* 3. *Тимошик Н. С. Оцінка результатів макросередовища та ділової активності підприємств / Н. С. Тимошик, І. Г. Шимич. Тенденції розвитку маркетингу в умовах економічних трансформацій: монографія, ФОР Шпак В. Б, 2017. – С. 205–214.* 4. *Тарасюк Г. М. Оцінка розвитку*

підприємства: теоретико-методичні та евристичні аспекти / Г. М. Тарасюк, Л. В. Протасова // Наукові праці НУХТ. – К.: НУХТ, 2016. – № 3. Том 22. – С. 132–139. 5. Кулиняк Ю. І. Багаторівневі порівняння стану та розвитку малих підприємств України / Ю. І. Кулиняк // Економічний простір: збірник наукових праць. – №105. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2016. – С. 78–88. 6. Андрушків Б. М. Інноваційні засоби формування концепції оцінювання сталого розвитку у системі: підприємство – галузь – регіон – держава (євроінтеграційні аспекти) / Б. М. Андрушків, Л. М. Мельник, О. Б. Погайдак // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 2. – С. 6–17. 7. Калінеску Т. В. Забезпечення сталого розвитку промислових підприємств з використанням рефлексивного підходу / Т. В. Калінеску, О. А. Шведчиков // Інноваційна економіка. – 2013. – № 1. – С. 73–77. 8. Гринькевич О. С. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління діловою активністю підприємства // О. С. Гринькевич, Г. І. Кіндрацька. – Економічний аналіз, 2010, випуск 6. – С. 215–218. 9. Кіндрацька Г. І. Стійкість підприємства: діалектика статичної і динамічної / Г. І. Кіндрацька // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – Львів, 2014. – № 797. – С. 235–241. 10. Білик М. Д. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Прутуляк. – К.: КНЕУ, 2005. – 592 с. 11. Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення і стратегія дії : національна доповідь / ред. кол.: С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Ю. Ж. Шайгородський та ін. ; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – К. : НАН України, 2016. – 284 с. 12. Хиггинс Р. С. Финансовый анализ: инструменты для принятия бизнес-решений. / Р.С. Хиггинс. – М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2007. – 464 с. 13. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> 14. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році». – К. : НІСД, 2017. – 928 с.

1. World economic outlook: April 2016 [Electronic resource] – Access mode: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/01/pdf/text.pdf> 2. Economic security of Ukraine in the conditions of hybrid aggression: analytical report / Ya. B. Bazilyuk, S. V. Davydenko, D. Yu. Ventskovsky and others. – K.: NISS, 2017. – 84 p. 3. Timoshik N. S. Evaluation of the results of the macro environment and business activity of enterprises / N. S. Timoshik, I. G. Shimich / Trends in the development of marketing in the conditions of economic transformations: a monograph, FOP Shpak VB, 2017, p. 205–214. 4. Tarasiuk H. M. Assessment of enterprise development: theoretical and practical aspects / H. M. Tarasiuk, L. V. Protasova / Scientific works of NUKHT. – K.: NUKHT, 2016. – No. 3. Volume 22. – P. 132–139. 5. Kulyniak Y. I. Multi-level comparison of the status and development of Ukrainian small enterprises / Y. I. Kulyniak / Economic space: Collection of scientific works. – No. 105. – Dnipropetrovsk: PDABA, 2016. – P. 78–88. 6. Andrushkiv B. M. Innovative formation means of the sustainable development evaluation concept in the system of: company–industry–region–state (european integration aspects) / B. M. Andrushkiv, L. M. Melnyk., O. B. Pohaydak / Ukrainian Journal of Applied Economics. – 2016. – Volume 1. – No. 2. – P. 6–17. 7. Kalinescu T. V., Shvedchikov O. A. Providing of Sustainable Development of Industrial Enterprises Using Reflexive Approach / T. V. Kalinescu / Innovative Economics. – 2013. – No. 1. – P. 73–77. 8. Grinkevich O. S. Information-analytical support for management of business activity of the enterprise / O. S. Grinkevich, H. I. Kindratska / Economic Analysis, 2010, Issue 6. – P. 215–218. 9. Kindratska H. I. Sustainability of the enterprise: dialectics statics and dynamics / H. I. Kindratska / Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Management and Entrepreneurship in Ukraine: Stages of Development and Development Issues. – Lviv, 2014. – No. 797. – P. 235–241. 10. Bilyk M. D. Financial analysis: educational manual / M. D. Bilyk, O. V. Pavlovskaya, N. M. Pritulyak. – K.: KNEU, 2005. – 592 p. 11. Ukraine's Civilizational Choice: An Ideal Paradigm and Action Strategy: National Report / S. I. Pyrozhekov, A. M. Mayboroda, J. Zh. Shajgorodsky; Institute of Political and Ethnonational Studies of I. F. Kuras National Academy of Sciences of Ukraine. – K.: NAS of Ukraine, 2016. – 284 p. 12. Higgins R. S. Financial analysis: tools for making business decisions / R. S. Higgins. – M.: I. D. Williams, 2007. – 464 p. 13. State Statistics Service of Ukraine [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua/> 14. Analytical report to the Annual Address of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine «On the Internal and External Situation of Ukraine in 2017». – K.: NISS, 2017. – 928 p.